

VTÁČNIK

NATURA 2000

NATURA 2000 je názov sústavy chránených území členských krajín Európskej únie. Hlavným cieľom jej vytvorenia je zachovanie európskeho prírodného bohatstva – najvzácnejších a najohrozenejších biotopov¹ a druhov na území štátov EÚ.

Sústavu NATURA 2000 tvoria **chránené vtáčie územia** vyhlasované s cieľom ochrany vtáctva a **územia európskeho významu** s cieľom ochrany ostatných vzácných a ohrozených rastlinných a živočíšnych druhov a ich biotopov.

O zaradení územia do sústavy NATURA 2000 rozhoduje Európska komisia, ktorá ho vyberá z predložených návrhov jednotlivých členských krajín.

ÚZEMIE EURÓPSKEHO VÝZNAMU VTÁČNIK

Pohľad na masív Vtáčnika

Identifikačný kód územia: SKUEV0273

Nadmorská výška: 320 - 1346 m. n. m.

Rozloha: 9619,09 ha

Kraje: Banskobystrický, Trenčiansky

Okresy: Prievidza, Žarnovica, Žiar nad Hronom

¹ prírodný životný priestor charakterizovaný určitými vonkajšími podmienkami a súborom v ňom žijúcich organizmov (rastlín a živočíchov)

PRÍRODNÉ POMERY

Územie európskeho významu (ÚEV) Vtáčnik sa nachádza v rovnomennom pohorí Vtáčnik, ktoré je súčasťou Slovenského stredohoria, niekedy nazývaného aj stredoslovenské vulkanity. Tento názov vyjadruje, že pohorie vzniklo treťohornou sopečnou činnosťou. Geologickú stavbu pohoria preto tvoria zväčša bazaltické, amfibolické a pyroxenické andezity.

Hlavný hrebeň pohoria je orientovaný z juhozápadu na severovýchod s bočnými hrebeňmi a hlbokými dolinami. Najvyšším bodom územia je vrchol Vtáčnika (1346 m n. m). Pre pohorie Vtáčnik sú typické strmé skalné steny s balvanitými sutinami na ich úpätí. Menej extrémne polohy, kde sa na sopečných horninách vytvorili pôdy kambizeme a andozeme, v najvyšších polohách typicky kyslé, sú pokryté lesnými porastami.

Vrcholové časti Vtáčnika

V nižších polohách sú to dubiny, plošne najrozsiahlejšie sú bučiny a jedľobučiny, pod vrcholom Vtáčnika sa nachádzajú pôvodné smrečiny. Veľmi zaujímavé sú na vrchole Vtáčnika porasty zakrpatených bukov odolávajúce extrémom počasia. V ťažko prístupných miestach sa zachovali pôvodné, hospodárstvom málo ovplyvnené prírodné lesy, ktoré sú domovom našich najväčších šeliem – medveďa a rysa. Skalnaté bralá obývajú dravé vtáky, predovšetkým sokol sťahovavý (*Falco peregrinus*).

Iba okrajové časti pohoria človek v priebehu času odlesnil a zmenil na lúky a pastviny. Osídlenie prispôbil hospodárstvu na nich, je rozptýlené a tvorí tzv. štále. Tento charakteristický spôsob osídlenia je doposiaľ zachovaný v juhozápadnej časti územia.

V ÚEV Vtáčnik sa vyskytuje 9 typov európsky významných biotopov. Rastie tu rastlinný druh európskeho významu dvojrot zelený (*Dicranum viride*), a vyskytuje sa 11 živočíšnych druhov európskeho významu: v rozsiahlych a hlbokých bučinách fuzáč alpský (*Rosalia alpina*), v dubinách na bázach svahov s roháč obyčajný (*Lucanus cervus*) a fuzáč veľký (*Cerambyx cerdo*) a vyskytuje sa tu aj plocháč červený (*Cucujus cinnaberinus*). Z obojživelníkov tu žije kunka žltobruchá (*Bombina variegata*). Na skalách, v jaskyniach a v skalných puklinách majú svoje úkryty netopiere – netopier obyčajný (*Myotis myotis*), netopier pobrežný (*Myotis dasycneme*) a netopier veľkouchý (*Myotis bechsteini*). V hlbokých horách žijú aj veľké šelmy patriace do zoznamu európskych významných druhov cicavcov - rys ostrovid (*Lynx lynx*), vlk dravý (*Canis lupus*) a medveď hnedý (*Ursus arctos*). Pri brehoch horských potokov môžeme vidieť aj vydru riečnu (*Lutra lutra*).

Prírodná rezervácia Buchlov

NEGATÍVNE VPLYVY

Ohrozenia, ktoré môžu mať rozhodujúci vplyv na ďalší vývoj a stav biotopov Vtáčnika možno rozdeliť do dvoch skupín:

Prirodzené – vyplývajúce z dynamických javov prebiehajúcich v prírode bez pričinenia človeka. V súčasnosti tieto procesy ohrozujú nelesné spoločenstvá rastlín, ktoré sa nachádzajú na obvode pohoria. Vznikli pôvodne ako výsledok činnosti človeka (odstránenie lesa, kosenie lúk, pasenie hospodárskych zvierat).

Hospodárenie viazané na menšie usadlosti – stále bolo utlmené kolektivizáciou a prechodom na veľkochov v čase socializácie. V nových hospodárskych podmienkach sa veľkochov stal nerentabilným, štálové hospodárenie sa neobnovilo. Opustené lúky a pastviny postupne zarastajú drevinami, vracajú sa lesné porasty.

Antropické – vyplývajúce z aktivít človeka. Ako najzávažnejšie sa ukazujú niektoré lesohospodárske aktivity ako umelé zalesňovanie lúk a pastvín miestne nepôvodným smrekom alebo smrekovcom. Na malých plochách boli miestne nepôvodné druhy drevín použité aj pri obnove lesa. Významné sú tiež aktivity aktívnej rekreácie, predovšetkým budovanie chatových osád, lyžiarskych stredísk, ale aj turistika, cykloturistika, skalolezectvo alebo dokonca motokros. Trvalé škody potom prináša do krajiny ťažba nerastných surovín, či už povrchová alebo hlbinná.

OCHRANA ÚZEMIA

Súčasná ochrana územia

Južná časť pohoria Vtáčnik bola pre svoje prírodné hodnoty zaradená do Chránenej krajinej oblasti Ponitrie, ktorá bola vyhlásená v roku 1985. Najzachovalejšie časti pohoria boli vyhlásené ako

Štálové osídlenie – Debnárov štál

Vrchol Vtáčnika v zime

maloplošné chránené územia – národné prírodné rezervácie Vtáčnik a Veľká skala, prírodné rezervácie Buchlov, Makovište, prírodné pamiatky Končitá, Ostrovica a chránený areál Ivanov salaš. Tieto územia tvoria kostru územia európskeho významu.

Navrhovaná ochrana územia

Prírodné hodnoty Vtáčnika s výskytom európsky významných biotopov a druhov umožnili ich zaradenie do Národného zoznamu navrhovaných území európskeho významu. Navrhované územie sa po schválení

Národného zoznamu vládou Slovenskej republiky (17.3.2004) považuje za chránené územie. Je to štádium tzv. **predbežnej ochrany**, ktorej dôvodom je zachovanie súčasného stavu biotopov a početnosti druhov európskeho významu vyskytujúcich sa v území, a to až do schválenia národného zoznamu Európskou komisiou (do 3 rokov) a následným vyhlásením územia (maximálne do ďalších 6 rokov). Predbežná ochrana je realizovaná prostredníctvom stupňov ochrany, ktoré sú pre príslušné územie uvedené podľa katastrálnych území a parciel v národnom zozname; v prípade ÚEV Vtáčnik tieto vychádzajú zo stupňov platných už v súčasnosti. Rozsah obmedzení vyplývajúcich z jednotlivých stupňov ochrany stanovuje zákon NR SR č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov.

Neoddeliteľnou súčasťou ochrany realizovanej použitím stupňov ochrany je **manažment – starostlivosť o územie**, ktorý chápeme ako činnosť zameranú na zachovanie predmetu ochrany, prípadne zlepšenie stavu biotopov a druhov. Na splnenie tohto cieľa je teda potrebné využiť aj aktívnu, ale zároveň premyslenú a plánovanú hospodársku činnosť realizovanú prostredníctvom vlastníkov a užívateľov územia. Naším cieľom je uplatňovať diferencovaný spôsob ochrany prírody, pri ktorom sa priaznivý stav územia dosahuje realizáciou hospodárskej činnosti s využitím navrhovaných spôsobov a zásad starostlivosti a v najcennejších častiach územia sa priaznivý stav dosahuje zvýšeným stupňom ochrany s úplným alebo čiastočným obmedzením hospodárskej činnosti.

Národná prírodná rezervácia Velká skala

Vrcholová zakrpatená bučina na Vtáčniku

STAROSTLIVOSŤ O ÚZEMIE

Navrhované spôsoby starostlivosti podľa základných typov biotopov vyskytujúcich sa v navrhovanom území:

Nelesné biotopy

Cenné spoločenstvá rastlín a živočíchov, ktoré vznikli v dôsledku ľudskej činnosti (kosenie, pasenie). Na udržanie ich priaznivého stavu je potrebné:

- odstraňovanie samovoľne sa rozrastajúcich drevín
- kosenie
- občasné pasenie malými stádami oviec a kôz

Lesné biotopy

Prevažne lesné spoločenstvá, ktoré v hrebeňových častiach a na prudkých až skalných stenách plnia pôdochrannú funkciu. Na udržanie, alebo dosiahnutie ich priaznivého stavu je potrebná:

- minimalizácia hospodárske zásahy v lesných porastoch existujúcich rezervácií
- maximálne využitie prirodzenej obnovy (uplatňovanie podrastového hospodárskeho spôsobu, vo vybraných lokalitách výberkového hospodárskeho spôsobu)

Smrečina na Vtáčniku

Prírodná rezervácia Makovište

- znižovanie výskytu cudzokrajných drevín, využívanie drevín viazaných na miestne lesné vegetačné stupne a nezvyšovanie množstva zástupcov ihličnatých drevín
- podpora druhového zmiešania pri realizácii obnovy a výchovy porastov (zvyšovanie ekologickej stability porastov)
- minimalizácia hospodárskych opatrení na vybraných lokalitách v čase vyvážania mláďat

Chránený areál Ivanov salaš

ZOZNAM BIOTOPOV EURÓPSKEHO VÝZNAMU V ÚZEMÍ

Typ biotopu

Kód NATURA 2000

(*prioritné biotopy)

Tvrdolisté kroviny

Porasty borievky obyčajnej 5130

Prirodzené a poloprirodzené travinno-bylinné biotopy

Nížinné a podhorské kosné lúky 6510

Skalné biotopy a jaskyne

Nespevnené silikátové skalné sutiny kolínneho stupňa 8150

Silikátové skalné steny a svahy so štrbinovou vegetáciou 8220

Lesné biotopy

Kyslomilné bukové lesy 9110

Bukové a jedľové kvetnaté lesy 9130

Javorovo-bukové horské lesy 9140

Lipovo-javorové sutinové lesy 9180*

Lužné vrbovo topoľové a jelšové lesy 91E0*

Bučiny s podrastom peračiny dúbavovej

ZOZNAM DRUHOV EURÓPSKEHO VÝZNAMU V ÚZEMÍ

Skupina
Slovenský názov

Vedecký názov
(*prioritné druhy)

Machy

dvojhrot zelený

Dicranum viride

Chrobáky

fuzáč alpský
plocháč červený
roháč obyčajný

**Rosalia alpina*
Cucujus cinnaberinus
Lucanus cervus

Fuzáč alpský
(*Rosalia alpina*)

Obožživelníky

kunka žltobruchá

Bombina variegata

Cicavce - netopiere

netopier obyčajný
netopier pobrežný
netopier veľkouchý

Myotis myotis
Myotis dasycneme
Myotis bechsteini

Netopier pobrežný
(*Myotis dasycneme*)

Cicavce - šelmy

medveď hnedý
rys ostrovid
vlk dravý
vydra riečna

**Ursus arctos*
Lynx lynx
**Canis lupus*
Lutra lutra

Rys ostrovid
(*Lynx lynx*)

Brusnica obyčajná (*Vaccinium vitis-idaea*)

Medveď hnedý
(*Ursus arctos*)

KONTAKTNÉ ADRESY

Štátna ochrana prírody SR
Správa CHKO Ponitrie
Samova 3
949 01 Nitra

Tel./Fax: (037) 6515420/6515209

e-mail: chkopr@sopsr.sk

www.sopsr.sk/natura

Autori fotografií: © Archív CHKO Ponitrie, © D. Baláž, © P. Kaňuch, © I. Mišík, © P. Urban, © M. Zumrík

Vydala: © Štátna ochrana prírody SR, Banská Bystrica 2005

Financované z prostriedkov PHARE

